

УДК 338.5:339.5:339.9:658.8:656.1/.7

Драчук Ю. З.¹, Трушкіна Н. В.²

¹ д-р економ.наук, проф., академік АЕН України пров. наук. сп. Інституту

економіки промисловості НАН України (м. Київ)

² канд.економ.наук, старш. досл., докторант, с.н.с. Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Одним із ключових завдань державної політики України визнано створення належних умов функціонування аграрного сектору як стратегічного напрямку розвитку національної економіки. Це обумовлено тим, що цей вид економічної діяльності має велике значення у забезпеченні продовольчої безпеки держави. І особливої актуальності ці питання набувають у сучасних умовах російсько-української війни.

Це підтверджують і результати опитувань, які проведено консалтинговими компаніями та аналітичними центрами. Так, Американською торговельною палатою в Україні проведено опитування у період з 9 по 21 червня 2022 р., до якого було залучено 127 представників компаній-членів (це найбільші українські та міжнародні інвестори; серед них 70% керівники компаній і 30% топменеджери). У ході опитування встановлено, що найбільшими викликами для компаній під час війни визнано логістику й транспорт (55% респондентів); експортно-імпорتنі операції (36%); відсутність клієнтів / замовлень (28%); дефіцит постачання (19%) тощо.

У ході щомісячного опитування керівників 524 підприємств «Український бізнес під час війни» (лютий 2023 р.), яке проведено Громадською організацією «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», виявлено, що 59% респондентів вказали про зміни їх виробничих або управлінських процесів і логістичної діяльності. Це, у першу чергу, викликано необхідністю адаптувати діяльність бізнесу до повномасштабної війни, окупації частини територій України, блокування шляхів експорту й перевезень територією України та економічних потрясінь, викликаних російським вторгненням.

У результаті досліджень [1-4] встановлено, що на даному етапі організація логістичної діяльності аграрних підприємств потребує кардинальних перетворень і трансформацій. Це обумовлено, у першу чергу, блокуванням вітчизняних чорноморських портів. У довоєнний період 90% обсягу поставок зернових та олійних культур експортувалося через дунайські річкові та за допомогою морської інфраструктури. Але на сьогодні відбувається переорієнтація вантажів на порти країн ЄС. Водночас такий обсяг експортних поставок ці порти обробити не спроможні, тому частину відправлень продукції необхідно здійснювати через західні кордони залізничним та автомобільним транспортом. За експертними оцінками Міністерства аграрної політики та

продовольства України, через війну втрачено понад 30% посівів або 5 млн га. У зв'язку з цим недоотримана виручка аграрного бізнесу становитиме 5-7 млрд дол. США. У портах України було заблоковано понад 90 млн т зерна. Загальні збитки від війни у сфері сільського господарства оцінюються приблизно у 15 млрд дол.

Згідно з розрахунками Центру економічної стратегії, обсяги експортних поставок сільськогосподарської продукції скорочено у 4 рази. За підрахунками Київської школи економіки (KSE), станом на лютий 2023 року загальна сума збитків, заподіяних інфраструктурі України унаслідок повномасштабного вторгнення росії, становить 143,8 млрд дол. З них сума збитків агропромислового комплексу і втрат земельних ресурсів складає 8,7 млрд дол. або 6,1% загальної суми збитків.

Все це призвело до виникнення гострих проблем організації експортної логістичної діяльності агропромислових підприємств унаслідок невиконання умов контрактів; появі ризиків зриву посівної кампанії; зменшення фінальних показників врожаю та рівня продовольчої безпеки; зниження обсягів експортних поставок сільськогосподарської продукції; порушення ланцюгів постачання продовольства; відсутності належного фінансування та об'єктів критичної інфраструктури [5-6]; недостатньо ефективного використання інструментарію логістичного менеджменту [7], механізмів малого й середнього аграрного підприємництва на засадах публічно-приватного партнерства [8], класного механізму в процесі розподілу аграрної продукції до кінцевого споживача [9; 10]; збільшення трансакційних витрат тощо.

Тому з метою відновлення аграрного сектору України доцільно сформувати відповідну логістичну інфраструктуру та гнучку логістичну систему, яка б мала змогу швидкого реагування на зовнішні загрози та адаптації до них. Для цього необхідно: спрямовувати спільні зусилля представників урядової, підприємницької, наукової, освітньої, громадської, міжнародної спільноти задля подолання викликів, які виникають в умовах війни; переорієнтувати існуючу критичну інфраструктуру (термінали, складські комплекси, логістичні центри, мережеві структури); змінювати напрямки усіх експортних потоків від південних портів до західних сухопутних портів.

Для більш дієвої і своєчасної адаптації і трансформації експортних можливостей для виробників аграрної продукції в умовах війни органи публічної влади (відповідні Комітети Верховної Ради України, Міністерство економіки України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство інфраструктури України) активно залучають міжнародних експертів, представників Торгово-промислової палати України, Державної установи «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», фахівців аграрного бізнесу. Загальними зусиллями розробляють альтернативні логістичні маршрути для постачання вітчизняної сільськогосподарської продукції за кордон;

визначаються нові правила, інституції, можливості для експорту, механізми і спеціальні митні режими транзиту; здійснюється пошук партнерів; усуваються додаткові заходи контролю за органічною продукцією з України, які впроваджувалися у 2015-2021 рр.; формуються стратегічні програми державної підтримки аграрної галузі з питань зовнішньої торгівлі. Наприклад, Міністерство економіки України обговорює з представниками міністерств різних європейських країн низку альтернативних варіантів щодо комбінованих маршрутів і можливості скасування мита і квот на український експорт, у тому числі аграрної продукції.

За підрахунками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), для фінансової підтримки розвитку українського аграрного сектору необхідно 115,4 млн дол.

За оцінками Світового банку, вартість відновлення національної економіки України після завершення розв'язаної росією війни становить 411 млрд дол. Це у 2,6 раза перевищує очікуваний ВВП України у 2022 році. За попередніми оцінками Уряду України, для фінансування проєктів відбудови у 2023 році потрібно понад 17 млрд дол.

Необхідно відмітити, що задля вирішення існуючих проблем експорту сільськогосподарської продукції Європейською комісією розроблено План дій «Шляхи солідарності ЄС-Україна». Він передбачає альтернативні логістичні маршрути для організації експортних поставок аграрної продукції з України з використанням усіх видів транспорту, тобто на засадах мультимодальності та екологічності. Цей програмний документ містить низку таких кроків: 1) надання учасниками європейського ринку додаткових суден і вантажівок; створення логістичної платформи задля узгодження попиту, пропозицій і запитів, налагодження контактів, встановлення контактних пунктів за принципом «єдиного вікна»; 2) збільшення пропускної здатності транспортних мереж і перевантажувальних терміналів; 3) прискорення митних процедур і перевірок на кордоні між Україною та Європейським Союзом; 4) тимчасове зберігання товарів на території ЄС; 5) збільшення потужностей інфраструктури експортних коридорів і покращення сполучення між Україною та ЄС у середньостроковій перспективі.

У подальших дослідженнях планується обґрунтувати теоретико-методологічні засади розвитку критичної інфраструктури в умовах відновлення аграрного сектору з позицій продовольчої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kwilinski A., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O., Trushkina N. Managing the Logistic Activities of Agricultural Enterprises under Conditions of Digital Economy. *Virtual Economics*. 2022. Vol. 5. No. 2. P. 43-70. [https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2022.05.02(3)).

2. Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В., Сербіна Т. В. Щодо організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. Вісник економічної науки України. 2022. № 1(42). С. 209-217. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).209-217](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).209-217).

3. Current issues of the management of socio-economic systems in terms of globalization challenges: scientific monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. 679 p.

4. Food security: modern challenges and mechanisms to ensure: scientific monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. 167 p.

5. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Сутність поняття «критична інфраструктура» з позицій національної безпеки України. Бізнес Інформ. 2022. № 12. С. 58-78. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-58-78>.

6. Khaustova V., Tirlea M. R., Dandara L., Trushkina N., Birca I. Development of Critical Infrastructure from the Point of View of Information Security. UNIVERS STRATEGIC – Revistă de Studii Strategice Interdisciplinare și de Securitate. 2023. Anul XIV. Nr. 1(53). P. 170-188.

7. Трушкіна Н. В., Драчук Ю. З., Залознова Ю. С. Логістичні концепції на промисловому підприємстві в умовах глобалізації ринку. Проблеми економіки. 2016. № 3. С. 228-238.

8. Drachuk Y. Z., Rashchupkina V. N., Trushkina N. V. Proposals for the Development of Innovative Business on the Principles of Public-Private Partnerships. Journal of Applied Management and Investments. 2016. Vol. 5. Iss. 1. P. 26-33.

9. Drachuk Yu., Stalinskay E., Trushkina N. Trends of the global market for venture funding: comparative analysis. Baltic Journal of Economic Studies. 2016. Vol. 2. No. 3. P. 59-68.

10. Драчук Ю. З., Трушкіна Н. В., Шипоша В. А. Застосування міжнародного досвіду формування кластерних структур у сучасних умовах регіонального розвитку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент: зб. наук. пр. / Міжнародний гуманітарний ун-т. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 50. С. 18-30. <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2021-50-2>.